

Su Wej-čen 蘇偉貞 (Tchaj-wan)

Su Wej-čen (Su Weizhen) se narodila a vyrostla ve starobylém Tchaj-nanu. Na literární scénu vstoupila v pulzujících osmdesátých letech a čtenáře zaujala introspektivním průzkumem tradiční ženské role a počínajícího sebeuvědomování. Jelikož patří ke druhé generaci obyvatel vesnice postavené pro rodiny příslušníků armády, v její tvorbě se prolínají osobní vzpomínky se společensko-historickými zkušenostmi čínských imigrantů na Tchaj-wan po roce 1949 a jejich potomků. Ve svých příbězích rozebírá Su Wej-čen rozličné podoby lásky, manželství i sexuality a kritizuje společenské normy a omezení, na něž ženy narážejí v patriarchální společnosti. Zatímco milostné vztahy zkoumá se sice kritickým, avšak poklidným pohledem, nástrahy a oběti, které ženy podstupují ve jménu lásky, reflektuje rázně a bez servítek.

povídku *Filmové scény...* přeložila Zuzana Li

Filmové scény...

„Nechodím do kina!“

„Proč?“

„Život je tak zatraceně krátký!“

Nu, víte, že život Pao-šeng je postaven na filmu?

Pao-šeng je spisovatelka. O zmizení psala dvakrát. Poprvé, když měla krátce po svatbě, a podruhé teď.

Kdo ví, proč Pao-šeng potřebuje vědět dopředu, jak film dopadne. Myslí si, že pak se už nemůže stát nic nečekaného. Jistěže nemůže vědět, jak dopadne její vlastní život, alespoň tehdy to nevěděla.

V minulosti, kterou již znala, každý poslední den v roce naslouchala, jak utichají ohlušující půlnoční salvy a v kouři střelného prachu přichází nový rok. Svět je bludiště a ona jde s matkou do kina. Ve vzpomínkách na dětství vždy přšelo někde jinde, proudy vody crčely z nebe, avšak ona stála pod žhnoucím nebem.

Procházejí s matkou tenkou kouřovou clonou a bujarým veselím, kamera je sleduje, jak procházejí kolem a vytrácejí se. Střih. Ta scéna se opakuje každoročně a pak je zcela nedotčena uložena do archivu k opětovnému použití v roce příštím. Značné množství rekvizit se při představení nepoužívá kvůli trikům, ale slouží k vytvoření světa plného působivých scén. Kráčí za matkou, tedy za ženou, jež vypadá jako matka. Její podoba samozřejmě není tak přesvědčivá jako ve filmu, nemá onen divadelní efekt. Maličká Pao-šeng poslušně cupitá.

Kdy vlastně skončí filmový příběh bez dialogu? Pao-šeng jako první znala jeho konec. A její matka! Nikdy se ani neotočila, ani se na ni nepodívala. Poslední noc v roce představuje celé dlouhé dětství.

Ve vteřině, kdy vchází do kina, se pokaždé cítí poražená; ten pocit se pak promění v neodbytné tušení, že vše je ztraceno, že již nikdy neunikne z téhle temné scény. Nezdravá atmosféra, které se při prvním setkání tvrdošijně bránila, bála se, že tam bude muset

zůstat navždy. Pao-šeng nikde jinde nedýchala vzduch podobného ražení. Ale musela projít stanovenými scénami, na jejichž konci je beznaděj, po obou stranách opony. Cedule Zákaz kouření a Ticho. A pach veřejných záchodků, to vše bylo stejně nesnesitelné jako povinná hymna na začátku, vyslechnutá se zavřenýma očima. Velká oboustranná opona z rudočerného sametu se těžkopádně rozevívá, nejspíš ručně, ale bez náznaku lidského zadrhnutí, s vrzáním oznamuje publiku, že teď nastává skutečný život. Opravdu! Už to zažila mnohokrát.

V Pao-šenžině osudu scházela před svatbou klasika každé slečny – nešťastná láska. Její matku, přesvědčenou feministku, tohle nezajímalo, bylo jí souzeno, aby celý život hledala své místo, navíc až do konce věřila v zapomenuté, anachronické spisy feministek jako Helene Cixous a Sandie Gilbeit. V tomto ohledu se Pao-šeng jevila čínštější.

Celý život byla bezdůvodně sama. Neúplná rodina, táta, jehož neznala. Jen co se matka stala asistentkou na univerzitě a získala určité finanční zázemí, byla její životní doktrína podrobena poněkud tvrdé zkoušce, ale přesto své postoje nezměnila. Odmítla sňatek a dítě si ponechala. To jsou ty intelektuálky! Ještě ji nosila v břiše a „táta“ odešel. Pao-šeng se proto rmoutila, často si přikazovala, že na to nesmí myslet: „K čemu ti to je? Smiř se s tím.“

No jistě, dramatickou zápletku musí odvíjet od postavy otce. Začala s tím příběhem, když byla ve druhé třídě. Zkrátka a dobře, někdo jí to sdělit musel. A tak když se najednou před školou objevil muž, který ji sledoval pohledem, bylo jí jasné, jak to bude dál – jako ve filmu. Zneklidňovalo ji vědomí, že se stala hlavní hrdinkou, stále se ztrácela ze záběru. Muž ji sleduje po cestě do školy a ze školy, ráno vyčkává na rohu, než přijde. Dlouhý záběr: v poledne končí vyučování, muž je vždy včas u vrat školy, vítá ji pohledem, ví o ní víc než její matka, Pao-šeng má však největší radost z toho, že s sebou nikdy nevede jiné dítě. Žádné další zdůvodnění nepotřebuje, každý den si pořád dokola opakuje: ten muž je táta. Nevymyslela si ho.

Matce tajnůstkářsky nic neřekne. Ten člověk může kdykoliv zmizet z očí jako všechny filmové postavy, s tím má své zkušenosti.

Tenhle kus byl na programu zhruba půl roku, pak už nepřišel. Když ji „vyzvedne“ naposledy, přistoupí těsně k ní, až musí zaklonit hlavu, aby na něj viděla. Je studený zimní den, prší. „Víš, kdo jsem?“ zeptá se táta. „Vím, táto,“ zasměje se. Obejme ji a společně odcházejí po červených dlažebních kostkách. Tátovi to sluší, má na sobě červenou kostkovanou košili a khaki kalhoty jako vysokoškolák. Na matčiny studenty se obvykle ani nepodívala – takoví podivní tichošlápci, ani vedlejší roli by nezvládli.

Když se s ní „táta“ loučil, po tvářích mu tekly slzy. Mluvil s ní, jako by on byl chlapec a ona dospělá: „Opravdu nemůžu uvěřit, že mám dceru. Ale jen kvůli tobě se s mámou neožením. Jsem špatný člověk, odpustíš mi? (Táto, máma by si tě stejně nevzala!) Za půl roku jsem se přesvědčil, že jsi skvělá holka, ani jsi o mně neřekla mámě, vid’? (Táto, máma si přece myslí, že neexistuješ!) Mít dítě by měla být radost. (Odved’ mě odtud, už nechci o svátcích chodit do kina, chci zůstat doma a psát si deník!) Nezapomeneš na mě?“ „Nikdy, táto!“ přísahá. Bude existovat jen tehdy, zůstane-li v jejích vzpomínkách. Táta to říkal: „Je to fyzikální úkaz.“ Není to hra. Pao-šeng se utěšuje: „Táta je vědec!“ Ale už se nezeptá: „A máš mě rád?“ Naposled pevně pohladí „tátu“ po tváři: „Jsi skutečný, že? Nejsi filmová postava!“ Nejopravdovější zážitek v životě.

„Táta“ jí půl roku dělal tajného „nemanželského otce“ a Pao-šeng mu odpustila. To ostatní není podstatné. Šlo snad o obyčejnou událost? Pao-šeng věděla, že pro ni ne. Být dítětem není lehké, už odmala chtěla být velká.

Od té doby „tátu“ již nikdy neviděla. Pao-šeng se však netrápila, vždyť se jí přece ten člověk omluvil! To byl výkon! Později v dospělosti viděla jeden filmový monolog, který na ni padl jak ulitý: „Osvobodil jsi mě.“ A matka? Pao-šeng se odstěhovala hned druhý den po svatbě, matka nikdy nevěřila na neomezování svobody druhých. Snad to byl Sartre, kdo řekl: „Lidé kolem nás představují peklo!“ Pao-šeng se opět spatřila v záběru, bez dialogu, bez psychologa, bez dětí, bez domácího zvířete, bez trápení. Živí se psaním, stala se z ní poměrně známá spisovatelka, čímž odpadl i společenský tlak. Poté, co „táta“ odešel, neměla už reálný život ráda. Skutečné události v ní vzbuzovaly pocit, že hledí přímo do slunce, prudkého a silného, takže vlastně nic nevidí. Jen jedna věc se za ty roky nezměnila, stále se sebe samé ptá: Kam asi „táta“ odešel?

„Kam jsi odešel?“

„Nechtěl jsem, aby se to opakovalo. Toužil jsem zabránit opakování událostí.“

Došlo k tomu tak, že matka jednou koupila předražené lístky od překupníka a zdála se s tímto řešením navýsost spokojená. Prý to bylo v reakci na módní filmovou vlnu, ale na konci filmu se na stříbrném plátně z ničeho nic objevil titulěk: Příběh, který jste viděli, je zaručeně smyšlený. Pao-šeng uslyšela, jak si matka mumlá: „Život je jako divadlo!“

Od té doby se to pokaždé opakovalo, v jejich společné filmové éře se „zaručeně smyšlené“ filmy pravidelně pouštěly na Nový rok, každoročně se ocitla tvář v tvář onomu titulku. Jak mohou být tak hloupí, je přece jasné, že to není skutečnost, jak by mohla? Proč musí otevřeně upozorňovat na skutečnost, že se jedná o fikci, vždyť to se rozumí samo sebou! Už tak se cítila mizerně, a hercům bylo ještě hůř. Nechtějí šálit lidi! Byla pobouřená a cítila se zle. Nicméně coby stálý divák stále více pronikala k jádru dramatického kumštu. S narůstajícím pocitem nevole začínala chápat, jak to na světě chodí, a bránila se: „Jen mě netrestejte filmem!“

V dětství vlastně vůbec neměla ráda kino. Různě se vymlouvala, aby tam nemusela. V kině byla tma, hluk, dusno, filmy se jí zdály příliš dlouhé. Bála se, že usne a už se neprobudí. Nebo se probudí a zjistí, že už všichni odešli. Sklonila hlavu a před sebou spatřila pohozenou zlou panenku z filmu. Mrzelo ji, že jí vyvstal právě tento obraz.

Od chvíle, kdy pochopila, že životy druhých budou vždy snazší než ten její, přimkla se o to více ke stříbrnému plátnu. Pak její matka odjela do ciziny, ano, odvrhla ji. Ta rozhněvaná žena byla psychopat, sedala v setmělém, nezřetelném koutě, jako by osnovala smrt. Matka měla i dobré stránky, byla ochotna připustit později, matka dobře učinila, že jí vybrala za společníka film. Matka sama je závěrečnou scénou a poučením.

Pao-šeng nemá pochopení pro tu ženu, která nebyla schopna lásky a postrádala smysl pro rodinu. Tím, že se stala matkou, naplnila přece svůj život po citové stránce, co jí tedy chybělo? Škoda. Měsíc před novoročními svátky jí matka napsala. Jen co dopis přišel, vytušila, že matka „odešla“ pryč. Odešla rozzlobená. Nový rok za dveřmi a toto malé drama jako novoroční přání.

„Takový už je život, že z něho ještě nikdo nevyvázl živý.“

Koloběh a náhoda, těžko uvěřit, že nejde o past.

„Také sis toho všimla,“ upozorňuje ji matka, „filmy jsou čím dál tím horší!“ A matčin dopis, ve kterém znovu bere malou Pao-šeng na Nový rok do kina. V dopise jí zanechala dva filmové dialogy. Jeden znala:

Žena: „Chceš, abych se vzdala svého předchozího života?“

Muž: „Ne! Chci, aby sis pamatovala, po čem jsme toužili.“

Druhý si nevybavovala:

„Jisté věci by se měly ukončit.“

„S tím souhlasím.“

Na plochý povrch žití vyplouvaly kruté skutečnosti jedna za druhou. Copak v dnešní době nemá žena jako její matka, kterou v životě nic nepotkalo, možnost žít jinak?

Další rozdíl mezi ní a matkou spočíval v tom, že Pao-šeng se vydržela dívat až do konce i na ten nejhorší film. Rovněž nikdy neřekla: „Tenhle film už jsem viděla!“ Sledovala všechny filmy a věděla, jak dopadnou, jen co se začalo promítat. Výjimka neexistovala. Byla ráda, že předem zná konec. Mrzelo ji jen to, že pouze ve filmu lze život nazvat životem, který má pokaždé začátek a konec. Jak úplné. A hlavně, nechýběla tam ta tolik potřebná opravdovost.

Tentokrát ale konec matčina příběhu neodhadla. Dopis došel navečer. Když dočetla, vkrádalo se šero. Vzala zapalovač a dopis spálila. „Proč mi píšeš, že nechceš žít?“

„Miluji tě!“

„Ale já sebe... ne!“

Ano, matka se neměla ráda. Pao-šeng šla do kina, neměla chuť to někomu říkat. „Tátovi“ to oznámit nemohla, nic o něm nevěděla. A Mao se s matkou neznal, nebylo odkud začít. Matka se za celý život nedozvěděla, že Pao-šeng svého otce poznala. Otec zůstal pro matku natrvalo takový, jak si ho pamatovala z posledního setkání. Na konci hledá otce. Matka se o něm nikdy nezmínila a Pao-šeng se neptala, ne že by nebyla zvědavá, ale věděla, co odpoví.

Ten den se vracela z kina pozdě v noci. Jak vypadá obloha ve dvě ráno? Tak jak jsi to viděla ve filmu. Vzpomněla si na matčinu smrt a zaplavila ji vlna bolestné nenávisti. Nemá v úmyslu cokoli dělat, jen se pořádně opít.

Dojede k nočnímu tržišti a zaparkuje. Jako za trest do sebe hodí tři velká piva, v celém těle pocítí opojení, rozjede se zpátky. Zabočí na hlavní, uprostřed ulice stojí velký pes a nehýbe se. Kulatá hnědá hlava, sněhobílý trup a nohy, na krku kožený obojek, ztracený pes. Pao-šeng vystoupí z auta s úmyslem odvést psa stranou – tak si to představovala.

Přistoupí blíž a zjistí, že pes je už starý. Kůže mu visí přes oči, strašlivě páchne. Než ho stačí chytit za obojek, vleze pes do auta a roztáhne se na zadním sedadle, jeho zápach naplní celý vnitřek. Pao-šeng se musí smát: „Vida, jak víš kudy kam.“ Jakmile zastaví před domem, řekne psovi: „Neumím se starat o lidi, natož o psa. Běž!“ Ale pes si z ní nic nedělá a odhodlaně leze po schodišti za ní. Kdyby Pao-šeng nebyla opilá, nebylo by jí zatěžko psa odehnat.

Takhle za ní vleze až do ložnice, a teď nám Pao-šeng sehraje parádní scénu. Zatřepe Maem, aby se probudil: „Našla jsem psa!“ Mao ospale otevře oči a zírá na obrovskou psí hlavu přímo před očima, lekne se, v okamžiku je vzhůru a pěkně naštvaný: „Víš, že jsi opilý?“ Ani si přes sebe nic nepřehodí a vede psa z domu ven. Pao-šeng stojí na balkoně a vyprovází ho pohledem. Vidí, jak pes odchází, odevzdaně jako člověk.

Najednou chápe: to všechno je tak neskutečné, všechno v jejím životě je tak neskutečné. Ve filmech cítíme opravdově, prožíváme lásku, úspěch, ideální manželství, rodinné štěstí, odpovědné rodičovství... Ani o matčině smrti nemůže Maovi povědět, znělo by to neskutečně, jen co by začala mluvit. Vrátila se do pokoje a svalila na postel, lehké sny a těžké tělo, slyšela se, jak říká: „Život jako drama a sen!“ Kdo tvrdí, že nemůžeme odejít z domu, opustit majetek, kytky, rodinu...? Vždyť je to tak lehké! Ona to dokáže. Stačí jen vklouznout do kina.

Ve filmu, který právě hráli, uvázli nejrůznější lidé bez pasu v odbavovacím prostoru letiště, uzavírali obchody, pozorovali sebe a život, nakonec se tajnou chodbou mohli dostat rovnou do příletové haly, ale rozhodli se zůstat uvnitř. Proč vlastně chodit ven? Proč ještě vzpomíná na to, co bylo? Vždyť to není ona, kdo umřel! Možná má tchyně pravdu, pomátla se.

Scény napůl reálné, napůl neskutečné, kam ji vlastně vedou? Vytušila, že rytmus filmu se nepatrně změnil, podle zkušeností by teď měl přijít klíčový okamžik, téma. Zazněl dialog:

„Jisté věci by se měly ukončit.“

„S tím souhlasím.“

Pao-šeng pohroužené v sedadle to vůbec nepřipadá divné. Ano! Poslední slova v matčině dopise! Opět jsou spolu na novoročním představení.

Matčin samotářský život, jak se bránila, jak šla proti proudu! Nevdala se, porodila dítě a dříve, než druzí poznala, že tak to nejde, dříve než ostatní chtěla žít jako ve filmu, jinak než v běžném životě, dříve než společenští buřiči zavrhl muž jako hlavní téma, dříve, než bůh rozhodla o své smrti.

V životě se může spolehnout jen sama na sebe. Pao-šeng nevěřila, že to někdy zvládne. Stále více se nechává vtáhnout do hloubky dramatu, stříbrné stíny se rychle míhají, Pao-šeng už nevyjde z kina.

Původně si řekla, že se podívá ještě na jeden film a pak půjde, ale nedokázala to. Kino je nekonečný cyklus lidského života, usnete a probudíte se uprostřed nenadálého sledu událostí směřujícího ke stále stejnému, nezvratnému závěru, a přitom si myslíte, že nesmíte promeškat klíčovou scénu. Ne! Ona ji propásla! Neprožívá drama, nechte, nemá ani psychologa, ani matku, nesdílí téma hovoru, který by kritizoval společenský řád nebo rodinu... Pao-šeng nezbývá než vejít do dalšího kinosálu, černé kino, kde se odehrávají lidské životy, to je ta správná odpověď.

V závěrečné scéně s titulkem END vidíme dospělou Pao-šeng, po promítání stojí u dveří a usmívá se na nekonečný zástup diváků: „Děkujeme za návštěvu, východ číslo dva, prosím.“

Věděla, že jednoho dne někdo z rodiny přijde do kina a náhodou ji uvidí. Ale ne dříve, než vyroste její dítě, nikdo z rodiny, ani Mao, přece na filmy nechodí. Ne! Vždyť nemá dítě. Tak to už je úplný konec.

Možná že dnešní Pao-šeng by ráda na konec příběhu přidala pár slov:

Příběh, který jste viděli, je zaručeně smyšlený.

Poprvé vyšlo v časopise Lien-che wen-süe, květen 1999, č. 5.